

PARALITURGICAL MUSIC BY VIKTOR STEPURKO IN THE CONTEXT OF THE CULTURAL AND CREATIVE PROCESSES IF THE XXI CENTURY

Galai Olena – graduate student of the Department of History and Theory of Culture of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky, Kyiv

The article systematized the evolutionary movement of the development of notation and traced the changes caused by this phenomenon through the prism of choral Orthodox singing, a certain place in the cultural processes that currently exist in Ukraine. The main place had a composer Viktor Stepurko. In the article is analysed the modern paraliturgical tradition with roots of Orthodox music on the base of Viktor's Stepurko music. Indicated the influence of Russian culture on the real church space in order to exacerbate the problem of unwillingness to separate the UOC from outdated cult landmarks that imposed from the outside.

Key words: Paraliturgical music, canon, monody, chants, sacred tradition, orthodox, liturgy, nocturn, Viktor Stepurko.

UDC 783.23:78.071.1(477) Степурко]:008.20

PARALITURGICAL MUSIC BY VIKTOR STEPURKO IN THE CONTEXT OF THE CULTURAL AND CREATIVE PROCESSES IF THE XXI CENTURY

Galai Olena – graduate student of the Department of History and Theory of Culture of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky, Kyiv

The purpose of article is to define and highlight the influence of paraliturgical music on the cultural and creative processes of the artistic space.

Among the research methods we use theoretical (analysis and synthesis, concretization and generalization, analogy and comparison) and empirical methods of observation and description.

The scientific novelty lies in the analysis and comparison of the modern paraliturgical tradition with roots of Orthodox music. The article systematized the evolutionary movement of the development of notation and traced the changes caused by this phenomenon through the prism of choral Orthodox singing, a certain place in the cultural processes that currently exist in Ukraine.

Conclusions: Performing church traditions have been established since ancient times, but, unfortunately, today the church does not accept all kinds of renewals. «Out-of-church» (paraliturgical) music is not very often heard at church events, only during festivals or rare concerts dedicated to something. After all, this deprives most people of the opportunity to enrich their spiritual world, to renew the colours of the inner world with fresh shades. Modern sacred music must be sounded more often in order to awaken the spirituality of modern humanity with its fresh emotionality, because it seems to have fallen asleep from identity and monotony.

Key words: Paraliturgical music, canon, monody, chants, sacred tradition, orthodox, liturgy, nocturn, Viktor Stepurko.

Надійшла до редакції 10.11.2021 р.

УДК 781.7+784.4

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ ТРАДИЦІЇ СТАРООБРЯДЦІВ БЕССАРАБІЇ

Каплун Тетяна – кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури, Міжнародний гуманітарний університет м. Одеса
<http://orcid.org/0000-0003-0367-5559>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v39i.496>
 tat_kap@i.ua

Роль жінки у старообрядницькому середовищі дуже значуща. Саме жінка є хранителькою стародавніх народних традицій, які зберегли свій зв'язок із давньоруським корінням. Особливо яскраво проявляється роль жінки-старообрядки у збереженні жанрів духовного вірша, весільної та календарної пісенно-фольклорної культури старовірів. Старовірки Бессарабії повною мірою зберегли у своєму фольклорі зазначені жанри, що становлять багатий духовний світ старообрядців.

У статті аналізуються окремі форми їх побутової практики.

Ключові слова: старообрядництво Бессарабії, жінка-старообрядка, жіночий початок, фольклорні традиції старообрядців, духовний вірш.

Постановка проблеми. Старообрядництво – особливий культурний феномен, сутність якого виявляється у збереженні провідних типологічних властивостей культури та побуту допетровської Русі – від релігійно-світоглядного та обрядового до матеріально-побутового. Особливий інтерес являє сплав християнських і народних традицій, що існує у старообрядців («двовірство», «амальгама старих і нових форм» (за Б. Рибаківим), «православно-язичницький синкретизм» (за В. Мільковим).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки низку проблем з історії та побуту бессарабських старовірів розглянуто у монографіях київського дослідника С. Таранця

(«Старообрядчество в Российской империи (конец XVII – начало XX века). К., 2012) та працях одеських учених – О. Прігаріна (монографія «Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. / Отв. Ред. О. Б. Демин. Одесса-Измаил-Москва: «СМИЛ»-«Археодоксия, 2010), А. Федорової («Старообрядницькі общини Південної Бессарабії у XIX – першій половині XX ст.: історико-конфесійний аспект : дис...канд. іст. наук: 07.00.02. Одеса, 2005), С. Кузьміної («Трансформації етносоціальної структури населення Бессарабії (перша половина XIX ст.) : дис. ...канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія. Чернівці, 2015) та ін. Дослідженню деяких сторін фольклорної традиції старообрядницьких сіл сучасної Молдови присвячено магістерську роботу одеської дослідниці Т. Білоусової, написаної у 2014 р. під керівництвом автора статті [2].

Особливу роль у світогляді старовірів грає споконвічна бінарна опозиція жіноче/чоловіче, що отримала втілення на різних рівнях – від сакрально-міфологічного до побутового. *Мета статті* – виявлення ролі жіночого початку у зазначеній традиції, представлений у їх народно-музичній культурі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В силу відомих історичних причин у другій пол. XVII і XVIII ст. (ніконівська церковна реформа) великі групи старообрядців йдуть за межі Московської держави, зокрема – на землі Бессарабії (нинішня територія Молдови і Південно-Західної України).

Згідно з дослідженням українського історика М. Лілеєва, прихід російських старообрядців на землі Бессарабії відноситься до перших десятиліть XVIII ст. – періоду господарювання М. Раковиці (1704-1727 рр.). Спочатку бессарабські старообрядницькі поселення були тісно пов'язані з ветківською згодою, що являє групу старовірів-біглопопівців, які наприкінці XVII ст. через гоніння з боку царівни Софії йдуть із Московії і поселяються на острові Гілка біля р. Сож (нині – територія Гомельської області Білорусі) [6].

Перші відомості про появу липован (так називали російських старовірів у Бессарабії і Буковині) на нижньому Дунаї відносяться до межі XVII – XVIII ст. і поступово їх кількість дедалі зростає. З 1746 р. на картах Бессарабії з'явилося селище Липованське (м. Вилкове Кілійського р-ну).

Поряд із селянами-липованами обох берегах дунайської дельти турецької Добруджі починають селитися донські козаки-старообрядці, які називалися некрасовцями (на ім'я одного з керівників Булавінського повстання у 1707-1708 рр. – отамана Ігната Некрасова, який після смерті Булавина та поразки козацького повстання на Дону веде на Кубань майже 3 тис. козаків із дружинами та дітьми, де кубанська вольниця проіснувала у безперервній боротьбі з царськими військами до 1738 р. і після смерті отамана змушені були у 1740-1778 рр. переселитися до Добруджі). Турки, які дуже не любили православних як іновірів, до старообрядців ставилися лояльно і, дозволивши втікачам селитися у своїх межах, підтвердили право старовірів на збереження духовних традицій і віри, розраховуючи використовувати старообрядницький елемент у своїх інтересах у боротьбі з російським урядом.

Осівши серед селян-старообрядців, які на вказаній території вже жили, вони створили в Північній Добруджі Задунайську вольницю з центром Сарикей і безліччю станиць, користуючись автономією, як і на Кубані, у церкві служили за стародруками і дотримувалися доніконівських обрядів. Після приєднання Бессарабії до Росії чимало козаків переселилося до бессарабських земель (у Придунав'ї).

Обидві групи старовірів досі живуть на освоєній ними території, яка нині належить до земель Одеської обл. (м. Ізмаїл, села Стара та Нова Некрасівка, Муравлівка Ізмаїльського р-ну, Вилкове та ін.), а також Молдови (зокрема, села Покровка та Єгорівка відповідно Дондюшанського та Фалештського р-нів). Липовани та некрасівці відносяться до попівської Білокриницької згоди, центром якої є Рогозьке кладовище.

Вивчення літератури та побутового життя старообрядців другої пол. XVII – XVIII ст. показало, що «жінка в ній посідала більш значуще місце, ніж у православному [ніконіанському – Т.К.] соціумі» [10; 3-4] і «ще від першої чверті XVIII ст. існує характерний вислів: що у розколі – «що мужик, то віра, що баба, то статут» (варіант – «що двір, то вчитель, що баба, то типик») [8; 333].

Яскравим прикладом значущості жіночого початку у старообрядництві стала ситуація на початку XVIII ст. у найбільшому старообрядницькому центрі – Керженці, охопленого спекотними суперечками щодо єретичних листів протопопа Авакума і сходки відбувалися за участю старих і навіть у їхніх келіях. В останній чверті XVIII ст., «коли схвильована Москва готувалася до знаменитого перемазанського собору, керженські жіночі обителі висловили свою загальну вимогу в нарочном посланні туди» [8; 334].

На думку В. Андрєєва, до прийняття християнства на Русі між двома статтями існувало рівноправність і саме ця традиційна соціальна свобода жінок зберігається старообрядцями завдяки чистоті та автентичності їх старовинної віри [1; 251-253]. У розділі IV «Темні та світлі сторони розколу» книги А. Пругавіна «Розкол і сектантство в російському народному житті», виданій в 1905 р., на основі етнографічних матеріалів переконливо доводилося, що статус жінок та чоловіків у безпопівських згодах

як у сімейному, так і суспільному житті, був однаковий: «На зборах жінки є в тих же ролях, як і чоловіки, тобто співають псалми та пісні, кажуть проповіді, імпровізують молитви, коментують та усвідомлюють сенс священного писання. Вдома вони не лише господині, а й узагалі повновладні особи» [7; 87].

Історик В. Карцев, досліджуючи сімейний уклад попівських та безпопівських згод, доходить висновку, що старообрядка мала більшу свободу, ніж офіційно-православна жінка, і жіноча свобода стосувалася не лише релігійного, а й господарського життя, зокрема й у сфері торгівлі [5; 10]. Аналізуючи становище жінки у старообрядницькому співтоваристві, дослідниця старообрядницьких традицій Є. Данилко дійшла висновку, що жінка «завжди займала досить високий статус у конфесійній громаді» [4; 118]. Пояснення зазначеного статусу жінки-старообрядки пов'язане з тим, що вона відігравала значну роль у збереженні старої віри, традиції та культури релігійної групи [10; 19]. Той факт, що вона могла відправляти важливі функції і в релігійній і суспільній сфері, є незвичайним для традиційної російської свідомості.

Як наголошує Ч. Тікас, «у сімейному житті новоправославна жінка і старообрядка були хранительками культури, релігії, традиції, домівки» [10; 20], що притаманно всім традиційним товариствам. Але численні етнографічні матеріали свідчать, що старообрядки, будучи, поряд із чоловіком, хранителькою старої віри, могли «відправляти функції псаломщиці, що співала під час богослужіння, келійниці, яка, живучи в скиті, займалася читанням, рукоділлям та навчанням дітей, уставниці – благочестя, що добре знається на церковному статуті, знає знаменний спів і під час служби керує читанням і співом на кліросах» [9; 286].

Неможливі для жінки-ніконіанки функції громадського служіння, стають для жінки-старообрядки цілком звичайним і поширеним явищем: вона могла стати наставником, тобто духовним керівником суспільства і відправляти різні релігійні потреби, у тому числі сповідь, хрещення, похорон і т. і.» [9; 286]. Причому серед безшлюбних безпоповців відсоток жінок, прилучених до релігійного служіння, був значно вищим, ніж у шлюбних старообрядців безпопівської згоди, де найважливішим завданням жінки було народження дітей. Старообрядки, що відправляють у громаді релігійні функції, мали високий суспільний статус як у ранні періоди старообрядницької історії, так і у XIX-XX ст. Це виявлялося, наприклад, у тому, що моральний авторитет уставниць приводив до збільшення кількості старообрядців та зміцнення позицій старовірства.

Жінка у сучасній старообрядницькій традиції також є носієм народної пам'яті та хранителькою традицій. Велику роль у сімейно-побутовому житті старообрядців відіграють прикмети, віра в природні стихії, ворожіння, а також елементи вербально-побутової та захисної магії (змови, зняття пристріту, псування та переляку, захист будинку та домашнього господарства). Понад те, здатність проникати, споглядати і розкривати іншим деякі приховані, «потойбічні», «нелюдські» інформаційні пласти також можна віднести, на мій погляд, до типологічної риси старообрядницької духовно-народної традиції, успадкованої нею від давньоруської культури. Тож указана властивість багато в чому пов'язана з дбайливим зберіганням у старообрядницькій громаді родового сакрального, прямого відчуття сутнісної основи буття, з акцентом на традиційно-регламентованому, общинно-етичній свідомості, накопиченій за багатовіковий період існування праслов'янського менталітету. Хоча особистий досвід спілкування автора статті з сучасними жінками-старообрядками різного віку показує на дуже високий рівень яскравої індивідуальності, що спокійно і природно вписується в сімейно-побутову та релігійно-громадську ситуацію.

Саме жінки зберігають давні народно-пісенні традиції своєї громади і досі багато хто з них має у пам'яті безліч обрядів і пісень різних жанрів фольклору. На сьогоднішні виявляється картина досить активного побутування обрядів і жанрів традиційного фольклору: так, у зібраному нами матеріалі в ряді фольклорних експедицій присутні зразки календарно-землеробської (різдвяні, масляні, весняні хороводні, великодні пісні), сімейно-побутової (насамперед, весільної) та епічної жанрових групи.

Враховуючи традиційний, а то й консервативний, характер старообрядницьких традицій, привертає до себе особливу увагу висока значимість у побутовій мові жінки-старовірки фольклорних образів і колективних фольклорних текстів. Зазначу збереження цих елементів як у сільській, так й міській місцевості. Перетікання фольклорної промови в побутову та назад – природне явище для жінок-старообрядок. Особливо це стосується малих жанрів – прислів'їв та приказок. Спілкуючись протягом тижня з липованкою, що живе кілька десятків років у міському середовищі, я чула безперервний і яскравий мовний потік примовок, прислів'їв, приказок та інших словесних визначень тих чи інших предметів розмови, що виявляють неабиякий розум та легку гумористичну спостережливість співрозмовниці. З нашої досить відкритої розмови виявилось непросте, емоційно та фізично напружене життя цієї дивовижної жінки. І досить скоро стало очевидно, що такими співучо-словесними, майже змовними формулами, вона пом'якшувала, психологічно розряджала тяжкість подій свого душевного життя. Ще більшою мірою ця властивість присутня у виконанні нею народних пісень, особливо весільних і ліричних.

Зазначу, що подібна здатність до створення неповторної атмосфери жіночої взаємодії через слово і пісню присутня практично в усіх експедиційних моментах спілкування як при розмові тет-а-тет, так і спілкуванні з групою жінок. При цьому спочатку відбувається процес оцінювання та прийняття рішення про можливість спілкування, а потім відбувається відкрите, тепле, багатогранне включення всіх присутніх жінок, незалежно від віку, у глибоке, зацікавлене, душевне співтовариство. Мимоволі виникали паралелі з стародавніми слов'янськими п'ятничними жіночими зустрічами під заступництвом Макоші. І в такому спілкуванні стає цілком очевидним, що творчі вербально-музичні форми, якими живуть сучасні старообрядки, засновані на збереженні сакрального сенсу абстрактного принципу жіночності і є глобальним виразом архетипічного рівня жіночого початку. І в основі цього початку знаходиться образ Земля Сирої або Матері-Сира-Земля – «пані, годувальниці, хлібодарниці, усім грішним батька та матері». Цей образ несе в собі сакральний початок і магічну силу, часом зближуючись із матір'ю-Богородицею: «Одна мати – Божа мати, а інша мати, що хліб дає...».

У с. Покровка Дондюшанського р-ну я чула головний мотив вибору нареченого – «землі-матінки за ним давали багато, а як же без земелюшки жити...»; на цілком зрозуміле для сучасної жінки питання «а як же кохання?», була здивована відповідь: «так, і злюбиться, якщо земелька буде... та на ній разом і попрацюємо...» (з особистого спілкування автора статті з жінками-старообрядками у фольклорних експедиціях).

У контексті сказаного закономірним є збереження досі чіткої пам'яті про весняну обрядову дію російсько-білорусько-українського прикордоння «Водіння стріли», яке припадало на 40-й день після Великодня і полягав у закопуванні в полі будь-яких жіночих предметів учасниць обряду, а також ритуальному похованні заміжніми жінками дітородного віку стріли (сули) у захисних та репродуктивних цілях. З особливим благоговінням співала ритуальну обрядову пісню про стрілу група жінок с. Єгорівка Фаліського р-ну Молдови.

На думку низки дослідників, «стріла» або «сула», про яку йшлося в ритуальній пісні, символізувала блискавку і пов'язана з найдавнішим чоловічим чином Перуна, а сльози, які належить проливати за сюжетом пісні жінками, уособлюють жіночу природну стихію води – дощ.

Тому й сам обряд пов'язувався з викликом дощу і одночасно мав захистити як урожай, так і учасниць обряду від блискавки. На захист від блискавки, зокрема, було направлено ритуальне «поховання стріли»: «щоб блискавка не вбила», «щоб на літо відвести грозу від села», «щоб жито не згоріло» [3; 67].

Цей обряд досліджений московським фольклористом Н. Савельєвою, яка писала про поширеність Стріли в багатьох поселеннях старовірів Сибіру та Алтаю, російсько-білорусько-українському пограниччі (Брянська, Гомельська, Чернігівська обл.), і, нарешті, дунайських липован і старообрядців Бессарабії.

Старообрядці с. Єгорівки зберегли у своїй фольклорній традиції кілька пісень циклу «Похорон стріли», тоді як сам обряд у них не зберігся, що пояснюється його явно нехристиянською суттю. Старше покоління пам'ятає, як по селу «водили стрілу» у 60-ті роки ХХ ст. І досі вони співають на Великдень обрядову пісню «Ти лети, стріла», але визнають, що вже не розуміють сенсу пісні та й самого обряду. Таким чином, сенс пісенної сторони «Стріли» у старообрядців Єгорівки втрачений, а сам обряд, ймовірно, зберігся лише завдяки такій типологічній рисі старообрядницького світогляду, як прагнення збереження традицій. Постійна повторюваність протягом усього обряду свого роду формули-співу пісні Стріли несла у собі функцію музичного оберега. Вона є, як і хрест, чоловічим символом вогню, переродження, очищення.

Ця ж ідея є у старообрядців у надгробному хресті, званому «хрестом-голубцем», які по суті повторюють жіночу фігуру. Згідно символіки давніх слов'ян, трикутник, звернений вниз, є символом жіночого початку, а спрямований вгору – чоловічого. Наразі можемо говорити про те, що нижня частина хреста-голубця, зображена у вигляді жіночої фігури і є символом жіночого, земного початку, а двосхилий дах, що надає хресту форму стріли, символізує чоловічу, небесну якість. Таким чином, найімовірніше, хрест-голубець символізує поєднання двох початків та народження нового, перехід душі в інший стан, в інший світ.

Певні межі жіночої частки втілені у духовному вірші – псалмі-наставлянні «Умолення дитини» («Примовляла мати рідна»), який є настановою дочки матері, що йде з земного життя і просить дочку стати нареченою Христовою. Мати розповідає про те, наскільки прекрасний рай, де вони з дочкою зустрінуться після смерті (у цьому сюжеті бачимо переказ біблійних історій та подій крізь призму фольклорного мислення). Цей духовний вірш досі існує у практиці старообрядців-липован, що проживають на території Одеської обл. (а саме – території лівобережного Подунав'я).

Також багате піснями і найбільш повно збережене з сімейно-побутових обрядів – весільне дійство, в якому присутні всі три етапи весілля, кожен з яких є повним обрядовим циклом.

На завершення торкнемося відмінних якостей жіночого менталітету липованок та козачок-некрасівок, які проживають у старообрядницьких поселеннях Одещини та Молдови. Польові експедиції

2013-2015 рр.. у старовірські села зазначених місць, показали явне переважання у липованок патріархальної ідеї панування чоловіка у сім'ї та підпорядкування їм жінки. Досі жінки старшого покоління носять кички, що прикриває частину чола, що означає смирення жінки перед чоловіком і Богом. Необхідність зберігати у сімейному житті головних постулатів старо-православної традиції спонукає жінок-липованок до виправдання панування патріархату, биттям чоловіком дружини: «вчить», «за справу»; але при цьому є чітко виражене несхвалення «неправильної поведінки чоловіка, якщо б'є «ні за що, було б за що» (з особистого спілкування автора з жінками-липованками). Незабутнє враження на справило й досить жакливе оповідання цілительки з Єгорівки про жорстоку щодо неї поведінку покійного чоловіка, але при цьому жінці й на думку не спадає через биття піти від чоловіка, оскільки така модель взаємин відноситься до традиційних для старообрядницького життя.

Більше того, на думку однієї з літніх старообрядок (вдова 83 р. із Покровки), у такому терпінні жінок присутній найвищий сенс – він полягає у необхідності страждання («помер мій чоловік раптово і я не встигла постраждати з ним, доглядаючи»). Згадаймо страждання та болісну смерть від голоду перших святих дружин-старообрядок – боярині Морозової та її сестри княгині Урусової.

Якщо говорити про особливості світосприйняття та характеру жінок козацько-некрасовської лінії старообрядництва, то практично всі представниці цієї лінії, з якими довелося спілкуватися, відрізняються від липованок очевидною незалежністю суджень, високим ступенем гідності та рівноправним із чоловіком почуттям себе в сім'ї та громаді. Пояснюється така відмінність, ймовірно, різними умовами життя липован і козаків-некрасовців, оскільки військове життя останніх вимагало від жінок у певних ситуаціях цілком чоловічих моделей поведінки, – активності, здатності захистити себе та дітей, рішучості. Це, зрештою, і породжувало почуття цілком вираженої гендерної рівності у цьому середовищі. Що, втім, не виключало великої уваги до чоловіка та виховання у дітях абсолютної поваги та поваги до батька.

Висновки. Таким чином, як показують численні документальні матеріали епохи розколу і сучасні етнографічно-фольклорні матеріали, роль жінки в старообрядницькому суспільстві з різних історичних та психологічних причин завжди була високою і багато в чому визначала атмосферу духовного життя в російському суспільстві як у початкові періоди історії старовірів, так і наступні часи. Знайомство з фольклорною традицією бессарабських жінок-старообрядок, представлене різними жанрами календарно-обрядової, сімейно-побутової та епічної груп, переконливо засвідчує високий ступінь впливу та значущість ролі у збереженні народної культури у творчості сучасних жінок старообрядницького середовища. У житті та творчості жінок старообрядницької традиції висвічують парадигмальні властивості слов'янської жінки та слов'янської культури загалом, що особливо гостро виявляються в екстремальних станах страждання та співчуття. Ця властивість нести до кінця свій хрест, болісно, з душевним стогоном, що пов'язане з ідеєю мучеництва – однією з важливих ідей Святої Русі («Хто не бере хреста свого і не слідує за Мною, той не гідний Мене» – Мт 10, 38)), яка полягає в прийнятті неминучих страждань, що випали на долю, у смиренності перед ними і в готовності перенести все до кінця, «заради Господа».

Список використаної літератури

1. Андреев В. Раскол и его значение в народной русской истории. Санкт-Петербург: типография М. Хана, 1870. 416 с.
2. Белоусова Т. А. Роль фольклорной традиции в современной старообрядческой культуре (на примере обряда «Вожделения стрелы» и жанра духовного стиха). Магистерская работа. Одесса, 2014. 131 с.
3. Гусев В. Е. Вожделение «стрелы» («сулы») в Восточном Полесье. *Славянский и балканский фольклор: Духовная культура Полесья на общеславянском фоне* / Отв. ред. Н. И. Толстой. Москва : Наука, 1986. С. 63–76.
4. Данилко Е. С. Старообрядчество на Южном Урале: очерки истории и традиционной культуры. Уфа, 2002. 244 с.
5. Карцев В. Г. Религиозный раскол как форма антифеодального протеста в истории России. Ч. 1-2. Калинин : Изд-во КГУ, 1971. Ч. 1. 160 с.; Ч. 2. 280 с.
6. Лилеев М. Из истории раскола на Ветке и в Стародубье XVII–XVIII вв. Вып. 1. Киев, 1895. С. 262–263.
7. Пругавин А. С. Раскол и сектантство в русской народной жизни. Москва : Тип. И. Д. Сытина, 1905. 94 с.
8. Смирнов П. С. Значение женщины в истории русского старообрядческого раскола. *Христианские Чтения*. 1902. № 3. С. 326–350.
9. Старообрядчество. Лица, предметы, события и символы. Опыт энциклопедического словаря. Москва : изд-во журнала «Церковь», 1996. 316 с.
10. Тикас Ч. О. Женщина в беспоповском старообрядческом сообществе во второй половине XIX – начале XX веков (по материалам С.-П., Новг., Волог. и Олонецкой губ.) : автореф. дисс... канд. истор. наук: 07.00.07 – этнография, этнология и антропология. Санкт-Петербург, 2011. 27 с.

References

1. Andreev V. Raskol y eho znachenye v narodnoi russkoi ystoryi. Sankt-Peterburh: typohrafyia M. Khana, 1870. 416 s.
2. Belousova T. A. Rol folklornoï tradytsyy v sovremennoï staroobriadcheskoi kulture (na prymere obriada «Vozhdeniya strelu» y zhanra dukhovnoho stykha). Mahysterskaia rabota. Odessa, 2014. 131 s.

3. Husev V. E. Vozhdenye «strelu» («sulu») v Vostochnom Polese. *Slavianskyi y balkanskyi folklor: Dukhovnaia kultura Polesia na obshcheslavianskom fone* / Otv. red. N. Y. Tolstoi. Moskva : Nauka, 1986. S. 63–76.
4. Danylko E. S. Staroobriadchestvo na Yuzhnom Urale: ocherky ystoriy y traditsyonnoi kultury. Ufa, 2002. 244 s.
5. Kartsev V. H. Relyhyoznyi raskol kak forma antyfeodalnoho protesta v ystoriy Rossyy. Ch. 1-2. Kalynyn: Yzd-vo KHU, 1971. Ch. 1. 160 s.; Ch. 2. 280 s.
6. Lyleev M. Yz ystoriy raskola na Vetke y v Starodube XVII–XVIII vv. Vup. 1. Kyev, 1895. S. 262–263.
7. Pruhavyn A. S. Raskol y sektantstvo v russkoi narodnoi zhyzny. Moskva : Typ. Y. D. Sytyna, 1905. 94 s.
8. Smyrnov P. S. Znachenye zhenshchynu v ystoriy russkoho staroobriadcheskoho raskola. *Khrystyanskye Chteniya*. 1902. № 3. S. 326–350.
9. Staroobriadchestvo. Lytsa, predmetu, sobutyia y symvolu. Oput tntsyklopedycheskoho slovaria. Moskva : yzd-vo zhurnala «Tserkov», 1996. 316 s.
10. Tykas Ch. O. Zhenshchyna v bespopovskom staroobriadcheskom soobshchestve vo vtoroi polovynе XIX – nachale XX vekov (po materyalam S.-P., Novh., Voloh. y Olonetskoi hub.) : avtoref. dyss... kand. ystor. nauk: 07.00.07 – etnohrafiya, etnolohiya y antropolohiya. Sankt-Peterburh, 2011. 27 s.

GENDER ASPECTS OF STUDYING THE PEOPLE'S TRADITION OF THE OLD BELIEVERS OF BESSARABIA

Kaplun Tariana – Candidate of Art, Associate Professor, National Humanities, Odessa

The role of women in the old believer environment is very significant. It is the woman who is the keeper of ancient folk traditions that have retained their connection with ancient Russian roots. The significance of the Old Believer woman is especially clearly manifested in the preservation of the genres of spiritual verse, wedding and calendar song and folk culture of the Old Believers. Women-Old Believers of Bessarabia fully preserved the indicated genres in their folklore, representing the rich spiritual world of the Old Believers.

Key words: old believers of Bessarabia, old believers woman, feminine principle, folklore traditions of old believers, spiritual verse

UDC [781.7+784.4]

GENDER ASPECTS OF STUDYING THE PEOPLE'S TRADITION OF THE OLD BELIEVERS OF BESSARABIA

Kaplun Tariana – Candidate of Art, Associate Professor, National Humanities, Odessa

Old Belief is a special cultural phenomenon, manifested in the preservation of the main typological properties of the culture and life of pre-Petrine Russia – from religious, ideological and ritual to material and everyday life.

Research methodology. The author in the article relied on the methods of folkloristics in reliance on expeditionary material.

Results. The role of women in Old Believer society for various historical and psychological reasons has always been high and largely determined the atmosphere of spiritual life in a society in the early periods of the history of the Old Believers, and in later times. Familiarity with the folklore tradition of Bessarabian women-Old Believers, which is represented by different genres of calendar-ritual, family-household and epic groups, convincingly demonstrates the high degree of influence and importance of the role in preserving folk culture in modern women of Old Believers. In the life and work of women of the Old Believer tradition, the paradigmatic characteristics of the Slavic woman and Slavic culture in general are highlighted, which are especially acute in extreme states of suffering and compassion.

Novelty. for the first time in domestic science, the features of the manifestation of the creative beginning of women-Old Believers in the field of folklore were revealed.

Key words: old believers of Bessarabia, old believers woman, feminine principle, folklore traditions of old believers, spiritual verse.

Надійшла до редакції 1.12.2021 р.

УДК 316.7:355.015](477)(045)

ІНТЕГРАЦІЯ ЯВИЩА «ВОЄННА КУЛЬТУРА» У МЕЖАХ КУЛЬТУРИ СОЦІУМУ

Чуприна Юлія Віталіївна – аспірантка,

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

<http://orcid.org/0000-0003-4893-7313>

<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v39i.497>

julie.chupryna@gmail.com

Представлений авторський погляд на явище «воєнна культура» як на одну з частин дослідження культурного виміру феномена війни. Воєнна культура розуміється як один з елементів загальної (глобальної) культури, яка вміщує явище війни, охоплюючи як практичні питання її підготовки та ведення, так і зразки та